

СТАТУТНИЙ КАПІТАЛ МІКРОСТРАХОВИХ КОМПАНІЙ: НОВІ ІДЕЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Останнім часом в Україні почали обговорювати на державному рівні забезпечення населення з низьким рівнем доходів за допомогою мікрострахування [1, 2]. У зв'язку з цим актуальним стає моделювання умов впровадження мікрострахування з урахуванням особливостей розвитку вітчизняної страхової галузі та міжнародного досвіду [3-4].

У вітчизняній науковій економічній літературі питання мікрострахування як самостійного виду цивільно-правових відносин (незалежного від кредитування) є новим і розглядалось лише автором статті [5-7]. Мікрострахування в Україні поки що не впроваджено. Отже, наукова та практична значущість окресленого питання, його соціальна спрямованість та недостатня розробка зумовили мету дослідження та його логіку.

Досвід інших країн, де мікрострахування вже реалізовано, показує, що з позиції державного регулювання було б доцільним зобов'язати традиційних страховиків (особливо тих, що починають власну діяльність) надавати не лише традиційні послуги страхування, а й продавати мікрострахові продукти, що дасть змогу охопити соціально незахищені й малозаможні верстви населення. Інший офіційний шлях полягає в наданні можливості створювати нові мікрострахові компанії з невеликим статутним капіталом, спеціальні мікрофінансові установи [8]. Наявність мікрострахових компаній на ринку не обмежується лише важливою соціально-економічною функцією, а й зумовлена необхідністю підвищення конкуренції [9-10]. Такі страховики можуть бути мобільними, ефективно працювати, а отже, потребують підтримки при створенні, заохочення і, зокрема, зниження вимог до розмірів їхнього статутного капіталу на початку діяльності. Це можна розглядати як зменшення бар'єру входження на страховий ринок.

Потенційна привабливість ведення мікрострахового бізнесу базується на можливості охоплення незаможного населення і захисту від ризиків з великою частотою настання і невеликими витратами (повсякденні ризики). За таких умов виплати відшкодування будуть частими, однак невеликими за розмірами [11-12]. Зазвичай відповідні ризики залишалися поза увагою у традиційному страхуванні. У мікрострахуванні врахування таких ризиків стає важливим не лише з позицій рентабельності бізнесу, а й для реалізації програм соціального захисту незаможного населення.

Метою статті є розробка соціально-орієнтованого інноваційного підходу щодо визначення оптимальних розмірів статутного капіталу мікрострахових компаній залежно від

обраного виду мікрострахової діяльності.

Викладення основного матеріалу.

Мікростраховання – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту інтересів осіб з низькими доходами в обмін на низькі страхові премії і невеликі страхові суми. Характерними ознаками мікростраховання для України є такі [5-7]:

- страхування з низьким розміром річних страхових премій (близько 30-50 грн. за договір, що відповідає 0,2-0,5% мінімальної заробітної плати в країні) і тарифів (в межах 4% страхової суми);
- існування нижньої межі страхової суми (маржа відповідальності мікростраховика становить близько 1% мінімальної заробітної плати в країні – 100 грн.);
- існування верхньої межі страхової суми (від 3 до 10 мінімальних заробітних плат в країні – 3000 -11000 грн.);
- спрощена й прозора система страхування;
- висока частка страхових відшкодувань (більше за 50-60% частки страхових премій);
- відсутність ретельної перевірки клієнтів;
- проста структура договору страхування;
- термін виплати відшкодування суттєво скорочено;
- низький рівень рентабельності мікрострахової діяльності (в межах 7%).

Класифікація соціальних груп українського суспільства за допомогою сучасної соціальної «чаші стратифікації за доходами» виявляє відповідні зони страхування й мікростраховання в Україні (рис. 1).

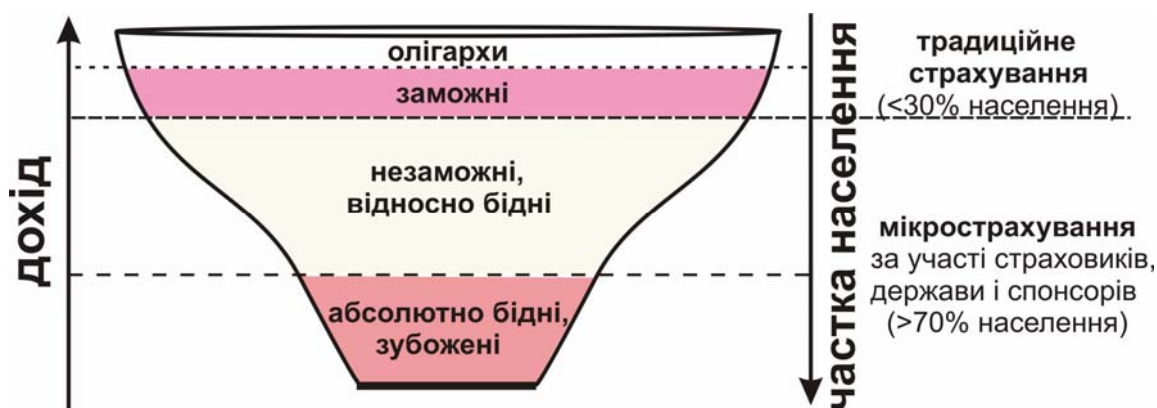

Рис. 1. Чаша стратифікації за доходами і відповідні зони страхування й мікростраховання, які можуть бути охоплені в Україні *.

* Пропозиція автора.

З позицій упровадження мікрострахування за участю держави і спонсорів розглядаються різні рівні пріоритетності надання адресної допомоги і цільові аудиторії:

- перший рівень (обов'язковий для держави) – для абсолютно бідних і зuboжених, що мають мінімальний дохід в країні (на рівні прожиткового мінімуму на особу та в межах мінімальної заробітної плати);

- другий рівень (рекомендований для держави і добровільна форма захисту) – для відносно бідних, незаможних категорій населення.

Дослідження виявляє, що бідне населення в Україні працює у формальному і неформальному секторах економіки в той час, як не весь неформальний сектор є бідним. З позиції державного регулювання це означає, що державний соціальний захист охоплює не всю економіку і має прогалини (рис. 2). З іншого боку існуючий поділ між формальним і неформальним секторами економіки зумовлює те, що послугами мікрострахування можуть користуватися працівники як формальної економіки, так і неформальної економіки.

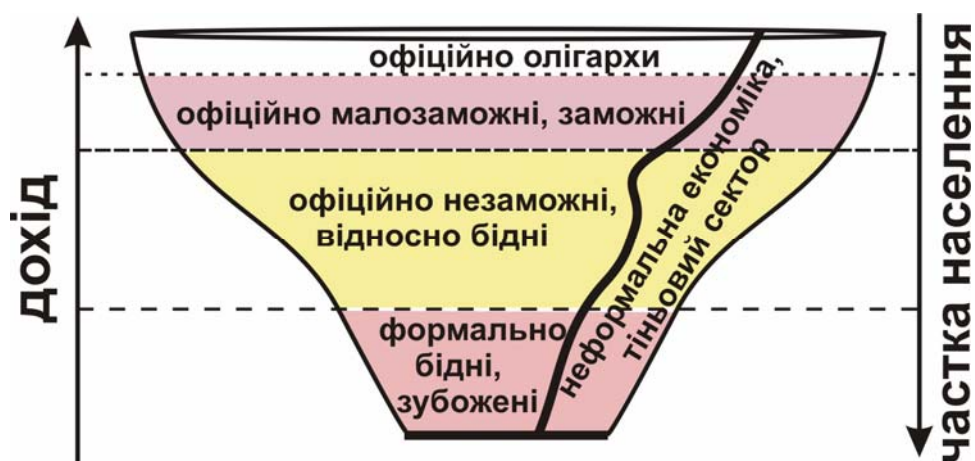

Рис. 2. Структура економіки України: прогалини державного соціального захисту населення у вигляді поділу на сектори формальної і тіньової економік, що охоплені й не охоплені соціальним захистом. Межу поділу між формальним і неформальним секторами економіки умовно показано хвилястою кривою *.

* Розроблено автором.

В умовах обмеженого соціального бюджету України мікрострахування ймовірно набуватиме поширення як добровільна форма захисту. З цього погляду пропозицію щодо статутного капіталу мікростраховиків (K) можна викласти у відповідній редакції (таблиця 1), де враховано чинні європейські норми щодо розміру статутного капіталу страховиків 2 млн. євро.

Таблиця 1

Пропозиції щодо до статутного капіталу страховиків і потенційних мікростраховиків України*

№	Вимога/Пропозиція	Перспективи
Вимоги для традиційних страховиків		
1	Для звичайного страховика, що може здійснювати всі види страхової діяльності на території України, розмір мінімального статутного капіталу на початку діяльності повинен бути на рівні 2 млн. євро (згідно з існуючим європейським стандартом) [13-14].	Дасть змогу вітчизняним страховикам здійснювати страхову діяльність в країнах ЄС.
2	Дозвіл на здійснення мікрострахування для діючих страховиків базується на чинних ліцензіях і не потребує додаткового ліцензування [5].	Дасть змогу традиційним страховикам надавати послуги як страхування, так і мікрострахування.
3	Розмір статутного капіталу страховиків переглядається згідно з валютним обмінним курсом валюти України на момент зміни і чинними вимогами кожні 5 років.	Розв'яже проблему знецінення в часі фіксованого розміру статутного капіталу.
Пропозиції для мікростраховиків		
1	Припускається можливість існування на вітчизняному страховому ринку мікростраховиків зі статутним капіталом меншим за 1 млн. євро (чинна норма українського страхового законодавства) [15].	Полегшить створення мікростраховика, спростить і зменшить бар'єр входження на страховий ринок.
2	Розмір мінімального статутного капіталу мікростраховиків має бути не однаковим для всіх, а розрахованим із запланованого виду мікрострахової діяльності, тобто пропорційно до прийнятого ризику, де за відлік обрано межу євростандартів $MCC=2$ млн. євро.	Дасть змогу мати адекватний прийнятому ризику статутний капітал.
3	Мікрострахова діяльність новостворених мікростраховиків охоплює шість видів полісів мікрострахування: мікрострахування здоров'я, мікрострахування життя, мікрострахування майна та активів, мікрострахування від нещасного випадку, мікрострахування позики/бізнесу, мікрострахування врожаю [12].	Дасть змогу мікростраховику взяти на себе лише найважливіші ризики громадян з низьким рівнем доходів і не виходити за рамки власних можливостей.
4	За умов отримання мікростраховиком ліцензії на всі види діяльності, його мінімальний статутний капітал має бути таким самим, як й у традиційного страховика.	Дасть змогу мікростраховику і традиційному страховику надавати послуги як страхування, так і мікрострахування, стане додатковим стимулом поступової капіталізації мікростраховиків.
5	Мікростраховик може здійснювати мікрострахування за іншими видами мікрострахування в межах до 20% загальних обсягів мікрострахових послуг, які він надає.	Дасть змогу проводити комплексне мікрострахування і розширити коло діяльності.
6	Зміну мікростраховиком виду запланованої основної мікрострахової діяльності дозволено після 5 років з початку діяльності або з моменту останнього вибору мікростраховиком видів мікрострахової діяльності.	Дасть змогу мікростраховику бути мобільним і швидко реагувати на зміни на страховому ринку.
7	Розмір статутного капіталу мікростраховиків переглядається згідно з валютним обмінним курсом валюти України на момент зміни і чинними вимогами кожні 5 років з початку діяльності або з моменту останнього вибору мікростраховиком видів мікрострахової діяльності.	Розв'яже проблему знецінення в часі фіксованого розміру статутного капіталу та дасть можливість змінити види мікрострахової діяльності.

* Пропозиція автора.

Дамо більш детальне пояснення основних положень таблиці 1. Розділимо добровільне страхування на 3 групи за основними видами страхової діяльності й зазначимо відповідні середні значення математичного сподівання коефіцієнта збитковості таких страхових операцій ($KЗ$). Коефіцієнти $KЗ$ є загальноприйнятими в страховій практиці й відповідають статистиці страхових випадків [16-17].

1) особисте страхування, $KЗ_1=0,4$;

2) страхування майна, $KЗ_2=0,6$;

3) страхування відповідальності, $KЗ_3=0,7$.

Згідно з наведеним переліком трьох видів діяльності та запропонованими вимогами до мінімального статутного капіталу мікростраховика (таблиця 1), отримаємо пропорцію для величин K :

$$K_1:K_2:K_3=KЗ_1:KЗ_2:KЗ_3=0,4:0,6:0,7. \quad (1)$$

Тут K_1 відповідає мінімальному статутному капіталу мікростраховика, що здійснюватиме переважно особисте страхування, K_2 – мікростраховику зі страхування майна, K_3 – мікростраховику зі страхування відповідальності. Відповідно до пропозиції можна записати:

$$K_1+K_2+K_3=МСС. \quad (2)$$

Підрахунки за системою рівнянь (1-2) дають $K_1=470590$ євро, $K_2=705880$ євро; $K_3=823530$ євро. Якщо межа $МСС=2$ млн. євро буде змінюватися, то відповідно змінюватимуться й значення K_1 , K_2 , K_3 за означеним алгоритмом (таблиця 1) так, що в сукупності становитимуть $K_1+K_2+K_3=МСС$.

Врахуємо бажання мікрострахових компаній України здійснювати комплексне мікрострашування одночасно за різними видами мікрострахових послуг. Гадається доцільним надати дозвіл для роботи з обмеженим колом неосновних для страховика видів мікрострашування. Так, наприклад, якщо мікростраховик отримав ліцензію на мікрострашування майна як на основний вид діяльності, тоді його мінімальний статутний фонд має становити $K_2=705880$ євро згідно з наведеними розрахунками. Однак, у такому разі він має право здійснювати всі інші види мікрострашування в обсязі не більше 20% від загальної мікрострахової діяльності. Відповідну пропозицію показано в таблиці 2.

Детальний аналіз стану страхового ринку України виявляє проблему стосовно мінімального статутного капіталу, яку ми спробуємо розв'язати. Вітчизняне законодавство не вимагає перерахунку розміру статутного капіталу з часом. Це означає, що його розмір може залишатися без змін упродовж багатьох років після створення страхової компанії і з часом не відповідати чинним вимогам до мінімального статутного капіталу. Зрозуміло, що вартість такого капіталу під впливом інфляційних процесів в довгостроковому періоді зазнає

суттєвих змін, а саме зменшення, і тому вимагає додаткової уваги. Наприклад, у 2010 році близько 30 страховиків мали активи менші за 10 млн. грн. (Обов'язковою нормою згідно з вітчизняним страховим законодавством є 1 млн. євро.) Такий результат зумовлений малим розміром власного капіталу страховиків (рис. 3). Це здебільшого пов'язане з тим, що на момент створення страховика розмір статутного капіталу визначали за курсом, який був на той час.

Таблиця 2

Розподіл потенційних мікростраховиків України на три групи за обраними видами мікрострахової діяльності*.

Група (рівень)	Мінімальний розмір статутного фонду K , євро		Пропорція дозволених видів мікрострахової діяльності
	Формула	Значення	
I	K_1	470590	Особисте мікрострахування. Інші види мікрострахування $\leq 20\%$.
	K_2	705880	Мікрострахування майна. Інші види мікрострахування $\leq 20\%$.
	K_3	823530	Мікрострахування відповідальності. Інші види мікрострахування $\leq 20\%$.
II	K_1+K_2	1176470	Особисте мікрострахування. Мікрострахування майна. Інші види мікрострахування $\leq 20\%$.
	K_1+K_3	1294120	Особисте мікрострахування. Мікрострахування відповідальності. Інші види мікрострахування $\leq 20\%$.
	K_2+K_3	1529410	Мікрострахування майна. Мікрострахування відповідальності. Інші види мікрострахування $\leq 20\%$.
III	$K_1+K_2+K_3$	2 млн. євро	Всі види страхування і мікрострахування

* Пропозиція й власні розрахунки автора.

Саме тому розв'язання проблеми знецінення в часі фіксованого розміру статутного капіталу та можливості зміни мікростраховиком виду основної мікрострахової діяльності автор вбачає у перегляді розміру статутного капіталу страховиків і мікростраховиків відповідно до курсу валют і чинних вимог кожні 5 років (таблиця 1) [18]. Такий термін перегляду збігається з мінімальним темпом змін страхового законодавства в ЄС і враховує, що зміна розміру статутного капіталу завжди потребує часу для виконання всієї процедури (збору акціонерів, випуску акцій, продажу акцій тощо). Це дасть змогу створити рівні умови для всіх вітчизняних страховиків, що функціонують на страховому ринку.

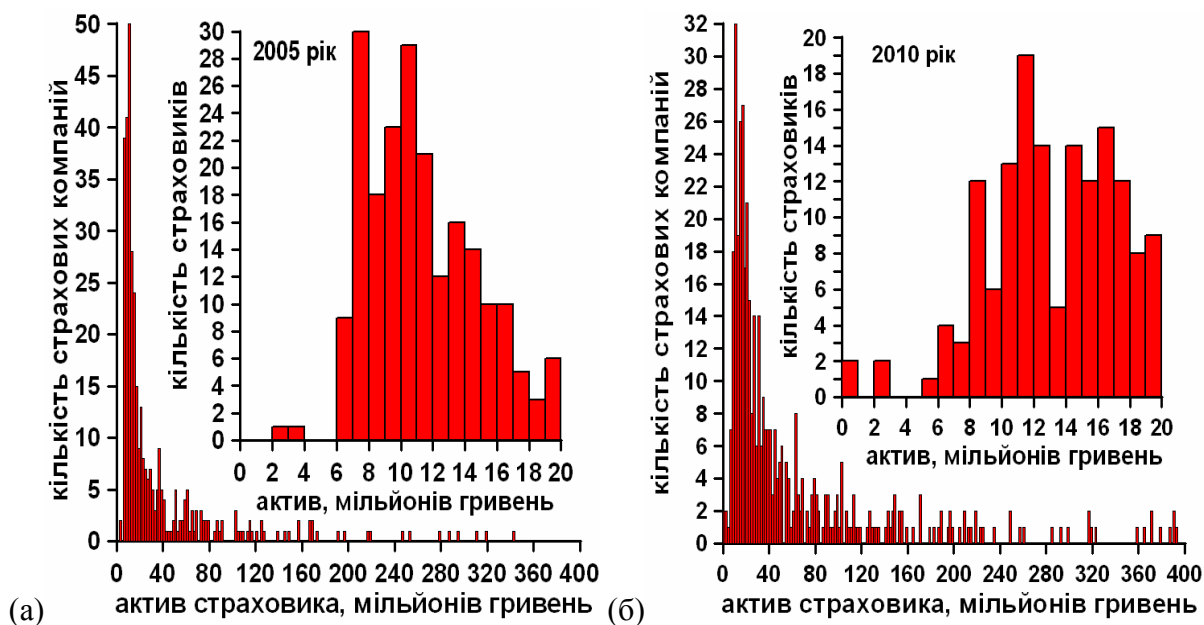

Рис. 3. Еволюція розподілу страховиків за розмірами активів: порівняльна вибірка за 2005 і 2010 рр. Частина страховиків має статутний капітал менший за 10 млн. грн. (що еквівалентно 1 млн. євро)*

* Власні підрахунки автора на основі офіційних річних звітів вітчизняних компаній, державних органів регулювання [19-22].

Рекомендація щодо регулювання кількості полісів для страховиків. Після з'ясування мінімального розміру статутного капіталу мікрострахової компанії важливо враховувати максимальну кількість договорів мікрострахування, за якими мікростраховики можуть гарантувати відшкодування на початку діяльності (тобто навіть без формування резервів). До того, це значення може слугувати орієнтиром як для мікростраховика, так і для регулятора.

Для спрощення розрахунків розглянемо страховий портфель однотипних договорів. Саме такими будуть поліси мікрострахування: однотипні та спрощені. Нехай за певних умов буде укладено N договорів мікрострахування, для яких імовірність страхових подій є відомою q . У критичній ситуації потрібно, щоб статутний капітал K давав змогу мікростраховикові відповідати за прийнятими зобов'язаннями, тобто щоб виконувалася умова:

$$K = q \cdot N_{max} \cdot S, \quad (3)$$

де N_{max} – максимальна кількість договорів страхування, за якими повністю можуть бути надані відшкодування; S – розмір страхової суми (максимальне відшкодування). Звідси маємо:

$$N_{max} = K / (qS). \quad (4)$$

Виконаємо оцінку цього значення за допомогою модельних чисел. Припустимо, що страхова сума за договором мікрострахування визначена як $S = 5000$ грн. Якщо прийняти

максимальний розмір відшкодування у мікрострахованні рівним розміру страхової суми $S=5000$ грн., а ймовірність події – коефіцієнту збитковості страхових операцій $q=K3$, то згідно (4) отримаємо $N_{max} \approx K/(5000 \cdot K3)$. Розрахунки дають значення $N_{max} \approx 2400$. Це означає, що не варто мікростраховику або страховику укласти таку кількість договорів без формування резервів і без оплати страхових премій.

Якщо припустити, що на кожну незаможну людину в країні припадає один поліс мікростраховання й один мікростраховик (рівень I таблиці 2), то простий математичний підрахунок (який враховує оціночні демографічні показники) дає оцінку максимальної кількості мікростраховиків, що можуть одночасно почати здійснювати мікростраховання в Україні за одним видом (полісом) страхування, на рівні 3000 компаній, тобто в середньому по 125 комерційних мікрострахових компаній на кожну область. Цього достатньо для того, щоб на початку впровадження мікростраховання конкуренція на ринку мікростраховання була високою.

Модельний приклад мікрострахової послуги на основі платоспроможності населення з низькими доходами. Опитування населення України з низьким рівнем доходів показало, що бажана вартість мікрострахової послуги, що спроможні сплатити незаможні, є близькою 30-50 грн. в рік за один договір мікростраховання [23-24].

Припустимо, що мікростраховик пропонує послугу мікростраховання, де розмір страхової суми є рівним $S=4000$ грн. За пропозицією вартість послуги оцінюється 40 грн., причому 30 грн. становить нетто-премія, а 10 грн. є навантаженням, що враховує операційні витрати. За таких умов мікростраховання загальний обсяг нетто-премій визначиться як $30N$, а загальна максимальна сума страхових виплат $S \cdot M = qSN = 30N$. Тут M – кількість відшкодувань, q – ймовірність мікрострахової події, яку можна оцінити з співвідношення $qS=30$. Крім того, ми знову припускаємо, що максимальна сума мікрострахового відшкодування є рівною мікростраховій сумі. Навантаження дасть додатковий обсяг коштів на рівні $10N$ грн. на операційні витрати. Для обраного випадку страхової суми $S=4000$ грн. можна буде страхувати такі ризики, яким відповідає ймовірність $q=30/S=0,0075$ (0,75%). Наприклад, для $N=2000$ обсяг нетто-премій буде рівним максимальному можливому обсягу страхових виплат і становитиме 60000 грн., а навантаження – 20000 грн.

Отже, спрощена модель показує принципову можливість використання мікростраховання. Водночас прибутковість такого бізнесу є мінімальною, оскільки розмір страхової премії є майже фіксованим і визначається не страховою сумою (вартістю страхового об'єкту), а бажанням і спроможністю незаможної людини платити за послугу невелику премію.

Висновки

Відповідно до пропозиції розмір статутного капіталу потенційних мікростраховиків залежить від обраного виду діяльності: $K_1=470590$ євро – для особистого мікрострахування, $K_2=705880$ євро – для мікрострахування майна; $K_3=823530$ євро – для мікрострахування відповідальності. За умов отримання мікростраховиком ліцензії на всі види діяльності, його мінімальний статутний капітал має бути таким самим, як й у традиційного страховика і рівним 2 млн. євро згідно з існуючим європейським стандартом, що, по-перше, дозволить мікростраховику і традиційному страховику надавати послуги як страхування, так і мікрострахування. По-друге, дасть змогу вітчизняним страховикам здійснювати страхову діяльність в країнах ЄС.

Убезпечення статутного капіталу від знецінення в часі вирішується шляхом перегляду величини статутного капіталу як для страховиків, так і мікростраховиків згідно з валютним обмінним курсом валюти України і чинними вимогами кожні 5 років.

Моделювання виявляє принципову можливість використання мікрострахування, де розмір страхової премії визначається бажанням і спроможністю незаможної людини платити за послугу.

Подібний підхід може бути адаптований для банків та мікрофінансових установ, які будуть надавати мікrokредити населенню з низьким рівнем доходів. Подальші дослідження необхідно спрямувати на розробку комплексу заходів і правил мікрострахування, що потребують унормування, законодавчих норм впровадження «Концепції створення й регулювання мікрострахування», імплементації відповідного закону у вигляді «Концепції створення й розвитку мікрофінансування в Україні на 2015-2025 роки».

Література

1. Проект Стратегії розвитку фінансового сектора України до 2015 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ufin.com.ua/konsercia.htm>
2. Про затвердження Державної цільової соціальної програми подолання та запобігання бідності на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 р. № 1057. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-derzhavnoyi-cilovoyi-socialnoyi-programi--doc72449.html>.
3. *Wiedmaier-Pfister M.* Regulation and Supervision of Microinsurance / M. Wiedmaier-Pfister // Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH. – Eschborn. – 2004. – 42 p.
4. *Matul M.* Market for Microinsurance in Ukraine. Low-Income Households Needs and Market Development Projections. / M. Matul, E. Durmanova, V. Tounitsky / Warsaw : Microfinance Centre for CEE and the NIS, 2006. – 75 p.
5. *Шірінян Л. В.* Ключові питання державного регулювання мікрострахування / Л. В. Шірінян // Наукові праці НДФІ. – 2011. – № 4(57). – С. 11-21.
6. *Шірінян Л. В.* Мікрострахування – новий напрям розвитку страхової діяльності в Україні / Л. В. Шірінян // Регіональна економіка. – 2010. – № 2. – С.141-150.
7. *Шірінян Л. В.* Фінансове забезпечення мікрострахування в Україні / Л. В. Шірінян // Фінанси України. – 2012. – № 4. – С. 76-85.
8. *Шірінян Л. В.* Метод раціоналізації формування статутного фонду страхових компаній України / Л. В. Шірінян // Економіка України. – 2006. – № 11. – С.27-35.
9. *Шірінян Л. В.* Вплив кількості страховиків на ефективність страхової галузі України / Л. В. Шірінян // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 12(126). – С. 303-311.
10. *Шірінян Л. В.* Оцінка впливу конкуренції на макроекономічні показники страхової галузі України / Л. В. Шірінян // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 12. – С.153-159.
11. *Шірінян Л. В.* Ризикова складова мікрострахування / Л. В. Шірінян // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – №6. – С.11-15.
12. *Шірінян Л. В.* Сутність і специфіка полісів мікрострахування для малозабезпеченого населення і представників малого бізнесу / Л. В. Шірінян // Економіка і право. – 2011. – № 3(31). – С. 20-25.
13. Теория и практика страхования. Учебное пособие / Под редакцией профессора Турбиной К. Е. – М.: Анкил, 2003. – 704 с.
14. *Шірінян Л.В.* Фінансова стійкість страхових компаній та шляхи її забезпечення: Дисертація кандидата економічних наук: 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / Харківський

- національний університет імені В. Н. Каразіна. – Х., 2007. – 232 с.
15. Закон України „Про внесення змін до закону України “Про страхування” // *Голос України*. – № 207 (2707). – 2001. – С. 10-13.
 16. Страхування: Підручник. / Керівник авторського колективу і науковий редактор С. С. Осадець. – Видання друге, перероблене і доповнене – К. : КНЕУ, 2002. – 599 с.
 17. *Гінзбург А. И.* Страхование (Серия Краткий курс): Учебное пособие. – СПб : Питер, 2002. – 176 с.
 18. *Шірінян Л. В.* Вплив розмірів страхових компаній України на ефективність їх діяльності і розподіл на ринку страхових послуг / Л. В. Шірінян // *Економіка і прогнозування*. – 2011. – № 4. – С. 3-11.
 19. Офіційний сайт Держфінпослуг – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>.
 20. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/>
 21. Фінансовий ринок України: додатки до інформаційно-аналітичного довідника; Українське агентство фінансового розвитку. – К. (2003–2011 рр.).
 22. "Україна – business": фінансово-економічний тижневик; Держфінпослуг України. – К. (2004–2011 рр.)
 23. *Шірінян Л. В.* Емпірична оцінка ринкового попиту на страхові послуги для незаможного населення України / Л. В. Шірінян, А.С. Шірінян // *Економіка України*. – 2012. – № 4. – С. 25-31.
 24. *Шірінян Л. В.* Специфіка і перспективи формування ринкового попиту на страхування для незаможного населення України / Л. В. Шірінян // *Регіональна економіка*. – 2011. – № 4. – С.177-183.